

REŞİDİLER

(آل رشيد)

**Hicaz'da Cebelşemmer bölgesinde
1835-1921 yılları arasında
hüküm süren bir hânedan.**

Hâil (Hâyil) merkez olmak üzere Cebelşemmer bölgesinin yönetimini ellerinde bulunduran Reşîdiler, Şemmer kabilesinin dört kolundan en büyüğü olan Abde'ye mensuptur. Reşîdî ileri gelenleri, kendilerinin aslen Araplar'ın Kahtânî koluna mensup olduklarını ve Yemen krallarından Şimmer b. Amluk'un soyundan geldiklerini iddia ederler.

1779'da Suûdî-Vehhâbî güçleri Hâil emirliğini ele geçirdikleri sırada yönetim Abde aşiretinden İbn Ali ailesindeydi. Hâil, Mezopotamya-Hicaz ticaret ve hac güzergâhında bulunması ve Cebelşemmer bölgesinin ticaret merkezi olması bakımından önemliydi. 1818'de Mehmed Ali Paşa kuvvetleri Dir'iye'ye hâkim olunca Cebelşemmer bölgesi Suûdî hâkimiyetinden çıktı. Bu dönemde bölgede Osmanlı hâkimiyetinin yeniden tesis edilmesini destekleyen Abdullah b. Reşîd'in kardeşi Ubeyd ile birlikte İbn Ali ailesine karşı başlattığı mücadeleye 1835'te Abdullah b. Reşîd'in Hâil emirliğini ele geçirmesiyle sonuçlandı.

XIX. yüzyılın son çeyreğinde Reşîdiler'in hâkimiyet alanı Necid'in büyük bölümüyle Kasım, Riyad ve Hayber'e kadar yayılmış durumdaydı. 1880'lerin sonunda Şam ve Necid arasında yaşayan Arap aşiretlerinin en güçlüsü ve en büyüğü olarak görünen Reşîdiler bölgesindeki en büyük rakipleri olan Suûdî ailesine karşı da üstünlük sağladılar. Riyad 1891-1902 yılları arasında Reşîdiler'in yönetiminde kaldı. Reşîdî emirleri bu başarılarından dolayı o zamana kadar Cebelşemmer emîri olarak anılırken bundan sonra Necid emîri unvanını da kullanmaya başladılar.

Reşîdî emirlerinin ekonomik gücü Osmanlı Devleti'nden gelen malî destek, vahada sahip oldukları geniş araziler, Cebelşemmer çevresinde siyasî hâkimiyetlerini kabul ettirdikleri kabilelerden topladıkları vergiler sayesinde giderek arttı. En büyük gelir kaynakları Arabistan'ı Irak, İran ve Hindistan'a bağlayan ticaret yoluuydu. Ayrıca Hâil, Mekke ve Medine'ye giden kervan güzergâhının önemli bir merkeziydi. Elde ettikleri gelirlerin bir kısmını kabilelere dağıtmaları Reşîdî emirlerinin bölgedeki gücünü arttıran bir etkendi.

Osmanlı hâkimiyetini kabul eden Reşîdiler'in güçlenmesi Vehhâbî-Suûdî ittifakına karşı Osmanlı lehinde önemli bir gelişmeydi. Ancak Reşîdiler'in 1891'de Suûdî ailesinin merkezi Riyad'ı ele geçirecek bölgede önemli bir güç haline gelmeleri ve sürekli yayılcı politikaya izlemeye çalışmaları hem Hicaz, Suriye ve Basra gibi vilâyetlerin yetkililerini hem de Osmanlı hükümetini endişelendirmeye başladı. Bu endişe 1890'ların sonuna doğru onların Küveyt üzerine yürüyecekleri söylentisiyle iyice arttı. Çünkü bu durumda, 1899'da Küveyt şeyhi Mübârek es-Sabâh ile himaye anlaşması imzalayan İngiltere ile karşı karşıya gelme ihtimali söz konusuydu. Osmanlı yönetimi bölgedeki aşiret çekişmelerinin dış müdahaleye yol açacak noktaya gelmesini istemiyordu.

Reşîdiler 1900'lü yıllardan itibaren güç kaybına uğramaya başladılar. Küveyt şeyhi Mübârek es-Sabâh, Reşîdiler'e ait büyük bir kervanı ele geçirecek ilk önemli darbeyi vurdu. Ardından Riyad eski emîri ve Suûdî ailesinin lideri Abdurrahman b. Faysal, Reşîdî yönetiminden memnun olmayan kabilelerin desteğini sağladı. Şubat 1901'de Mübârek es-Sabâh'ın kuvvetleri, Müntefik aşireti reislerinden Sa'dûn ve Abdurrahman b. Faysal'ın kuvvetleriyle birlikte Reşîdiler'e karşı saldırıya geçtilerse de başarılı olamadılar. Fakat ardından İbn Suûd, Riyad'ı geri almayı başardı (15 Ocak 1902). Bu tarihten itibaren Reşîdî-Suûdî mücadelesi kesintisiz devam etti. İbn Suûd, 1906'da Reşîdî Emîri Abdülazîz b. Mut'ab'ın da (Müt'ib) hayatını kaybettiği savaş sonrasında Kasım'i de ele geçirecek Reşîdiler'e büyük bir darbe vurdu. Bu darbenin ardından meydana gelen ve yıllarca süren aile içi çekişmeler sonucu 1906-1920 yılları arasında dört Reşîdî emîri hayatını kaybetti. Reşîdiler artık sadece Hâil ve yakın çevresinde hüküm sürüyordu. Reşîdî-İbn Suûd rekabetinde taraf olmayan Osmanlı hükümeti nihayet İbn Suûd'un siyasî gücünü tanıyarak onu önce Kasım kaymakamı, sonra da 1914'te kurulan Necid vilâyetine vali olarak tayin etti.

I. Dünya Savaşı Reşîdiler için bir dönüm noktası oldu. İngilizler, Suûdiler'le ilişkilerini geliştirirken Osmanlı tarafını tutan Reşîdiler'i etkisiz hale getirmeye çalıştılar. Reşîdiler, İngilizler'in yardımıyla Osmanlılar'a karşı isyan eden Şerîf Hüseyin'i desteklemediler. Osmanlı hükümeti savaş boyunca Reşîdiler'e mühimmat ve maddî yardım sağlamaya devam etti. Savaştan sonra Osmanlı Devleti'nin bölgeden çekilmesiyle oluşan boşluğu önemli ölçüde İngiltere

re doldurdu. Suûdiler, İngilizler'in desteğiyle 1921 yılında Reşîdiler'i kesin yenilgiye uğrattılar. Bu tarihten itibaren bölge Suûdiler'in kontrolü altına girdi. Son Reşîdî Emîri Muhammed Tallâl Riyad'da hapsedildi, ailenin ileri gelenleri Suriye ve Irak'a sürgüne gönderildi. Bugün Suudi Arabistan'da Reşîdiler'e mensup bazı aileler yaşamakta, ancak hiçbir nüfuzları bulunmamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ch. M. Doughty, *Travels in Arabia Deserta*, London 1923, I, 594-619; Abdullah es-Sâlih el-Useymin, *Neş'etü imâretü Âli Reşîd*, Riyad 1401/1981; Madawi al-Rasheed, *Politics in an Arabian Oasis: The Rashidis of Saudi Arabia*, London 1991, tür.yer.; a.mlf., *A History of Saudi Arabia*, Cambridge 2002, s. 26-30, 43-44; a.mlf., "Durable and Non-Durable Dynasties: The Rashidis and Sa'ûdis in Central Arabia", *British Journal of Middle Eastern Studies*, XIX/2, Durham 1992, s. 144-158; M. Abdullah ez-Zeârîr, *İmâretü Âli Reşîd fî Hâ'il*, [baskı yeri yok] 1997; Zekeriyâ Kurşun, *Necid ve Ahsa'da Osmanlı Hâkimiyeti: Vehhâbî Hareketi ve Suud Devleti'nin Ortaya Çıkışı*, Ankara 1998, s. 133-193; J. H. Mordtmann, "İbn Reşîd", *IA*, V/2, s. 778-780; J. Mandaville, "Hâyil or Hâ'il", *IE* (İng.), III, 326-327; Elizabeth M. Sirriyeh, "Rashîd, Âl", a.e., VIII, 438-439.

MADAWI AL-RASHEED

REŞİDİYYE

(الرشيدية)

**Şâzeliyye tarikatının
İbrâhim Reşîd ed-Düveyhî'ye
(ö. 1291/1874)
nisbet edilen bir kolu
(bk. DÜVEYHÎ).**

REŞİDÜDDİN**FAZLULLÂH-I HEMEDÂNÎ**

(رشيد الدين فضل الله الهمداني)

Ebü'l-Hayr (Ebü'l-Fazl)
Hâce Reşîdüddîn Fazlullâh b. İmâdiddevle
Ebü'l-Hayr b. Muvaffakiddevle
Âlî et-Tabîb el-Hemedânî
(ö. 718/1318)

**İlhanlı devlet adamı, tabip, âlim
ve tarihçi.**

Hemedan'da dünyaya geldi. Doğum tarihi olarak 645 (1247), 646 (1248) ve 648 (1250) yılları verilir. Hekimlikle uğraşan bir yahudi ailesinin çocuğudur. Otuz yaşlarında iken İslâmîyet'i benimsediği rivayet edilmektedir. Muhtemelen Abaka Han zamanında (1265-1282) tabip olarak devlet hizmetine girdi ve Argun Han devrinde (1284-1291) konumunu iyice güçlendirdi. Gâzân Han döneminde Vezir Sadreddin Zencânî-